

بررسی عوامل موثر بر توسعه گردشگری شهری در ورودی شهرها

(نمونه موردی: شهر نور آباد ممسنی (استان فارس))

علی اکبر براتی^۱، مهناز بازیار^۲، مرتضی مهدیان^۳

۱_ دانشجوی کارشناس ارشد شهرسازی گرایش طراحی شهری

۲_ دانشجوی کارشناس ارشد شهرسازی گرایش طراحی شهری

۳_ دانشجوی کارشناسی ارشد مدیریت امور شهری

چکیده

ورودی ها اولین نقطه از شهر می باشند که اکثر مسافران با آن برخورد دارند و عمده تصویر اولیه از شهر و نخستین نشانه بصری را در ذهن ناظر شکل می دهند. از آنجایی که این فضاها معرف و مبینی از کل مجموعه شهر می باشند، طراحی آن ها به ویژه برای شهرهای گردشگری باید با توجه به شخصیت، فرهنگ و عملکرد شهر صورت گیرد و در این صورت است که می توانند واجد ادراک و خوانایی، حس حضور در مکان و تشخیص هویت مکان باشند. علی رغم اهمیتی که مبادی ورودی در هویت بخشی کل فضای شهری به عهده دارند، بسیاری از شهرهای گردشگری کشور از این حیث با ضعف ها و کاستی های متعددی روبرو اند. این پژوهش با بیان تعاریفی در باب ورودی و اهمیت آن نگاه ویژه ای به تأثیر ورودی در ساخت و شناخت هر شهر معطوف می دارد تا ورودی به عنوان مدخل ورود به شهر، به شیوه ی خاص هر شهر تقویت گردد. علی رغم اهمیتی که مبادی ورودی در هویت بخشی کل فضای شهری به عهده دارند، بسیاری از شهرهای گردشگری کشور و از آن جمله شهر نور آباد ممسنی از این حیث با ضعف ها و کاستی های متعددی روبرو اند. هدف تحقیق حاضر ارائه الگوی منظر شهری جهت توسعه گردشگری می باشد. این تحقیق از نوع پیمایشی مبتنی بر استفاده از پرسش نامه است و برای طراحی پرسش نامه ابتدا با مروری بر ادبیات و مبانی نظری تحقیق، شاخص ها و معیارهای مطلوب استخراج و در نهایت در قالب پرسش نامه در جامعه آماری مربوطه در قالب نرم افزار SPSS نسخه ۲۶ مورد بررسی قرار گرفته است. به منظور تجزیه و تحلیل از روش های آماری توصیفی (میانگین و واریانس) و روش آمار استنباطی آزمون T استفاده شده است. نتایج به دست آمده از این بررسی نشان می دهد که با زیبا سازی و بالا بردن مولفه های طراحی مبادی ورودی شهرها، می توان شاهد جلب و جذب هر چه بیشتر گردشگر و نیز توسعه گردشگری بود.

واژه های کلیدی: منظر شهری، ورودی شهر، توسعه گردشگری شهری، شهر نور آباد ممسنی.

۱- مقدمه

در گذشته نخستین تصویری که از هر شهر در ذهن مسافری نقش می بست، ورودی آن بود. پس از مدت ها گذر از میان بیابان یا کوهستان، با رسیدن به مزارع و باغات اطراف شهر کم کم احساس نزدیک شدن به یک مجتمع زیستی به فرد دست می داد. با عبور از بین آنها، مسافر به دروازه می رسید که چون در میان باروی شهر جای داشت، مدخل شهر محسوب می شد. وجود دروازه بیشتر جنبه ای نمادین داشت و احساس ورود به شهر از مدت ها پیش و به محض نمایان شدن سواد شهر و مزارع و باغات اطراف آن در مسافر برانگیخته شده بود. در واقع جایی که ردپای دخل و تصرف متمرکز انسان در محیط طبیعی نمودار می گشت، مقدمات ورود فراهم می شد و شهر خارج از دروازه اش به استقبال مسافر می آمد (پاکزاد، ۱۳۸۵، ص ۹). امروزه اگرچه به دلیل گسترش تکنولوژی، رشد شبکه های ارتباطی سهولت ارتباطات بین مناطق مختلف تا حد زیادی فراهم شده است، ولیکن در زمینه ی تامین محیطی مناسب برای مردم، مفهوم ورودی و خروجی شهرها به جهت حل مسائل ترافیکی تا حدود زیادی کم رنگ شده است (طاهری، ۱۳۸۰). ورودی شهرها فارغ از زمینه شناختی آن، با فرم ها و اشکالی مشابه یکدیگر ساخته می شوند که بار معنایی خاصی را به دنبال دارند (قوام پور، ۱۳۸۸). این معضلی است که اغلب شهرهای کشور و من جمله شهرهای گردشگری با آن مواجه اند. شهر نور آباد ممسنی نیز به عنوان یک شهر گردشگر پذیر در این زمینه مستثنی نمی باشد. در این پژوهش با توجه به اینکه شهر نور آباد ممسنی جایگاه ویژه ای در گردشگری دارد، به بررسی و ارائه الگوی منظر شهری بر توسعه گردشگری در محور ورودی شهر نور آباد ممسنی پرداخته شده است. این مقاله در پی آن است که با ارائه مولفه های موثر بر منظر شهر در راستای توسعه گردشگری شهری، راهکارها و سیاست های لازم را به منظور توسعه گردشگری در شهر نور آباد ممسنی ارائه کند. روش تحقیق به کار گرفته شده توصیفی-تحلیلی می باشد؛ همچنین روش جمع آوری اطلاعات بر مبنای کتابخانه ای-اسنادی و نیز میدانی است.

۲- فرضیه های تحقیق

جهت تقویت پارامترهای توسعه گردشگری در ورودی شهرها شاخص های وحدت و یکپارچگی فضایی، عناصر شاخص بصری و کالبدی، احساس دلبستگی به مکان، خاطره و تصویر ذهنی قوی و حس تعلق به مکان اهمیت دارند.

۳- مبانی نظری

۳-۱- ورودی شهر:

ورودی هر فضا اولین مکانی است که با حضور در آن آداب ورود و خصوصیات کلی فضا کشف می شود (داودپور و همکاران، ۱۳۸۷: ص ۲۵). اگر چه خارج از شهر یک محل است اما مفهوم مکان را ندارد و به نوعی لایتناهی است. بنابر این ورود به شهر گذار از لامکان به جا است. فرم فضای ورودی به تصور فضای داخل و آمادگی حضور کمک می کند (زیستا، ۱۳۸۶، ص ۵؛ چینگ، ۱۳۸۵). محور ورودی شهر فرصت ایجاد تاکیده‌های بصری برای القای حس ورود به محیط جدید است که به حس جهت یابی کمک کرده و سبب خوانایی سازمان فضایی شهر است (ذکاوت، ۱۳۸۵: ص ۳۵). ورودی شهر یک مسیر حرکتی (بین بستر طبیعی بیرون شهر با محیط مصنوع درون آن است که جریان ورود به شهر از طریق آن میسر می شود و از شخصیت و هویت مستقلی برخوردار می باشد (خطیبی و همکاران، ۱۳۸۸: ص ۴۳). این فضا کارکردهای گوناگون معنوی و عملکردی (اتمام بخش اول و گذار به بخش دیگر) دارد (گنجوی، ۱۳۸۲: ص ۶). مهم ترین کارکرد مبادی ورودی، آفرینش احساس ورود به شهر است که ماحصل تعامل ورود روانی، ورود تصویری و ورود فیزیکی می باشد (خطیبی و همکاران، ۱۳۸۷: ص ۴۲). با توجه به برخورد اولیه مسافران با ورودی شهر، بنابر این کیفیت آن در شکل دهی ذهنیت مخاطبان از شهر، بسیار موثر خواهد بود (قوام پور، ۱۳۸۸، ص ۷۹). مبادی ورودی شهر به عنوان اجزای اصلی ساختار کالبدی و فضایی شهر، از متغیرهای موثر در قضاوت تازه واردین در مورد شهر محسوب می شود و از اهمیت خاصی در برنامه ریزی شهری برخوردار است (Dixon & et al, 2007, p78).

۳-۲- منظر شهری

مفهوم منظر شهری اولین بار به وسیله ی گوردون کالن در مجله ی مرور معماری عنوان شد. سپس به صورت مجموعه ای در کتاب گزیده ی منظر شهری در سال ۱۹۶۱ منتشر شد، بر اساس تعریف وی، منظر شهری عبارت است از: هنر یکپارچگی بخشیدن بصری و ساختاری به مجموعه ی ساختمان ها، خیابان ها و مکان هایی که محیط شهری را می سازند (کالن، ۱۳۸۲، ۱). به طور کاملاً روشن می توان گفت منظر شهری، ظاهر بصری یک شهر است (سیف الدینی، ۱۳۹۱، ۸). مراد از منظر شهری در طول تاریخ، همیشه یکسان نبوده است. جغرافی دانان قدیمی، منظر شهری را در مفهوم دیگری نیز به کار می بردند. حمدالله مستوفی، اصطخری، ابن حوقل و یاقوت حموی در معرفی برخی شهرها از منظر یا چشم انداز شهری به عنوان سواد

شهر یاد کرده اند. که منظور همان دورنمای شهر است که به هنگام نزدیک شدن به آنها نخستین تصویر را به بیننده القا می کرد. درعین حال وجود حصار، برج و بارو، درواز هها، باغ ها و ارک، از دیگر عناصر تشکیل دهنده ی منظر شهری بودند که به توصیف آنها می پرداختند (رهنمایی، ۱۳۸۲، ۱۷۴). به طور ساده منظر یک محیط شهری، مجموعه ای از محرک های محیطی (عوامل طبیعی و مصنوع) است که در شکل گیری آن، ساختارهای سیاسی، اقتصادی و فرهنگی جامعه به همراه الگوها و هنجارهای غالب در آن جامعه نقش اساسی ایفا می کنند (فرهودی و همکاران، ۱۳۸۹، ۴۸).

۳-۳- گردشگری شهری:

گردشگری شهری عبارت است از مسافرت به شهر با انگیزه های مختلف بر پایه جاذبه های گوناگون، امکانات و تسهیلات شهری که در شخص جذابیت و انگیزه ایجاد می کند (موحد، ۱۳۸، ۳۴). شهرها با جاذبه های متنوع شامل بناهای یادبود، سالن های تئاتر، استادیوم های ورزشی، پارک ها، شهربازی، مراکز خرید، مناطقی با معماری تاریخی و مکانهایی مربوط به حوادث مهم یا افراد مشهور، جاذب گردشگران بسیاری هستند (Timothy, 1995, 63).

۴- روش تحقیق

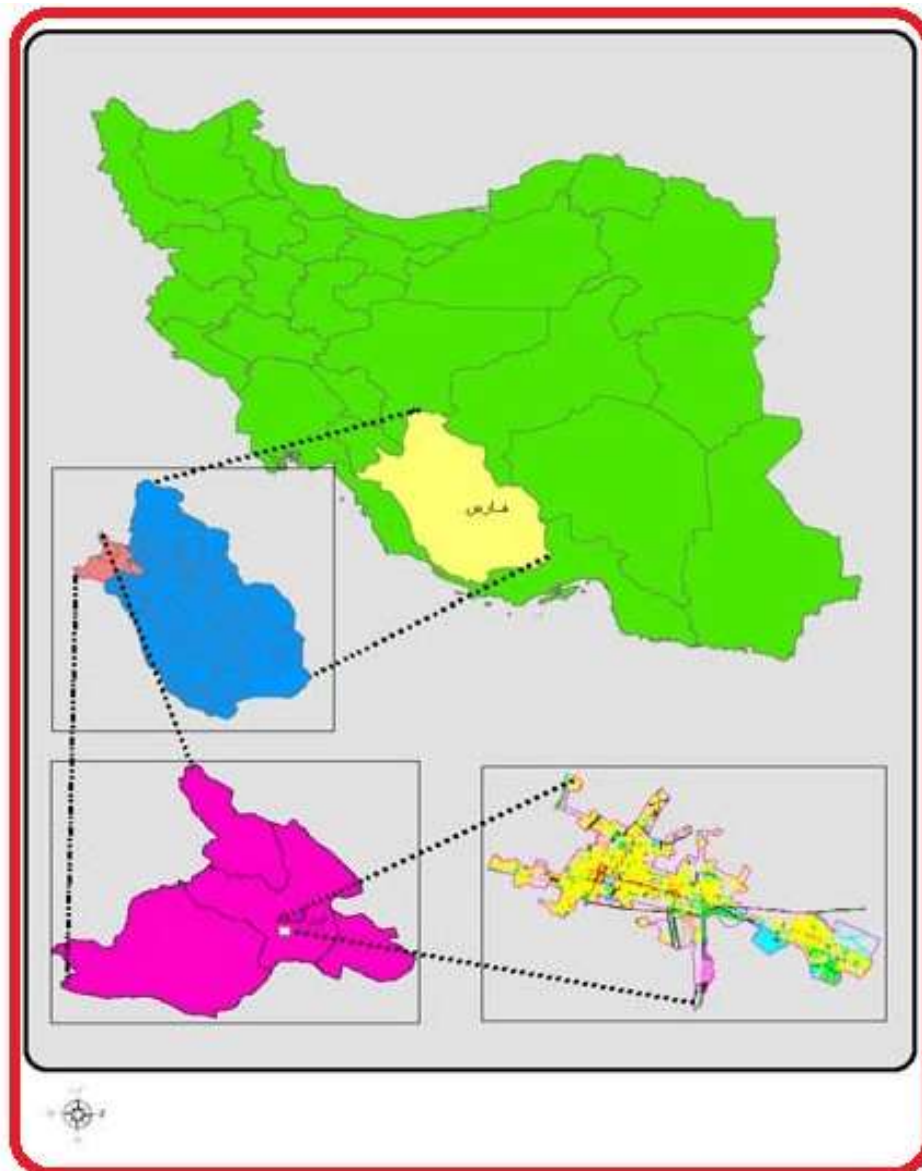
این تحقیق بنا به ماهیت، موضوع و اهدافی که برای آن پیشبینی شده است از نوع توصیفی - تحلیلی است. جامعه آماری این پژوهش کلیه گردشگران به شهر نور آباد ممسنی است که با استفاده از فرمول از فرمول کوکران برای جامعه نامحدود استفاده شده لذا ۳۷۳ نمونه تعیین گردیده و به روش تصادفی ساده مورد پرسشگری مستقیم قرار گرفته اند. در این تحقیق از پرسشنامه به عنوان ابزار جمع آوری اطلاعات بهره گرفته شده است. این سؤالات به دو صورت باز و بسته می باشد. در سؤالات باز، سؤالاتی از قبیل جنس، سن، میزان تحصیلات و... مطرح گردیده است و در سؤالات بسته از طیف لیکرت جهت اندازه گیری نظرات گردشگران در مورد ابعاد مختلف پژوهش استفاده شده است. همچنین ابزار پژوهش برای چند نفر از اساتید صاحب نظر و اهل فن ارسال گردید که ایشان "روایی" صوری و محتوایی پرسشنامه را تأیید نمودند. برای تعیین پایایی نیز از روش "ضریب آلفای کرانباخ" استفاده شد. که میزان ۰/۷۵ مور نشان دهنده پایایی بالای ابزار بود. همچنین روابط بین متغیرهای پژوهش از طریق آماره های توصیفی (جدول فراوانی، نمودار و...) و استنباطی (آزمون ضریب همبستگی اسپیرمن) در قالب نرم افزار Spss نسخه ۲۶ مورد بررسی قرار گرفته است.

۵- معرفی قلمرو مطالعه

شهرستان ممسنی به مرکزیت شهر نورآباد و با وسعت ۱۸۷۹ کیلومتر مربع ۶/۵ درصد از کل مساحت استان فارس را به خود اختصاص داده است. این شهرستان در غرب استان و در محدوده جغرافیایی ۵۰ درجه و ۳۰ دقیقه تا ۵۱ درجه و ۵۸ دقیقه

طول شرقی قرار گرفته است (امیری فهلیانی، ۱۳۹۰: ۹۷). شهر نورآباد مرکز شهرستان ممسنی، اولین و بزرگترین نقطه شهری این شهرستان محسوب می شود که مساحتی بالغ بر ۱۷۸۹ هکتار در ۱۶۰ کیلومتری شمال غرب شیراز، و در موقعیت ۵۱ درجه و ۳۲ دقیقه طول شرقی و ۳۱ درجه و ۱۳ دقیقه عرض شمالی قرار گرفته. ارتفاع این شهر از سطح دریا ۹۰۰ متر است. شهر نورآباد ممسنی در یک دشت بزرگ و صاف واقع شده که زمین های کشاورزی مرغوب، اطراف آن را گرفته و آن را به صورت یک شهر در آورده و در محدوده شمال شرق و مشرق احتمال قرار گرفتن آن تحت زلزله وجود دارد. شیب عمومی شهر از مشرق به مغرب شهر است (ضرابی و همکاران، ۱۳۸۸: ۲۸).

نقشه ۱: موقعیت شهر نور آباد در کشور، استان فارس و شهرستان ممسنی

(منبع: شمس الدینی، ۱۳۹۵، ۲)

۶_ یافته های تحقیق

۶-۱- آمار استنباطی

فرضیه اول: جهت تقویت پارامترهای توسعه گردشگری در ورودی شهرها شاخص های وحدت و یکپارچگی فضایی ، عناصر شاخص بصری و کالبدی ، احساس دل بستگی به مکان ، خاطره و تصویر ذهنی قوی و حس تعلق به مکان اهمیت دارند.

جدول ۱: ضریب همبستگی پیرسون بین شاخص های منظر شهری بر تقویت توسعه گردشگری

تقویت توسعه گردشگری		متغیر
سطح معناداری بین متغیرها	ضریب همبستگی	
۰/۰۲۲	۰/۳۱	خاطره و تصویر ذهنی قوی
۰/۰۰۴	۰/۴۲	حس تعلق به مکان
۰/۰۲۳	۰/۲۱	عناصر شاخص بصری و کالبدی
۰/۰۰۰۵	۰/۴۲	وحدت و یکپارچگی فضایی
۰/۰۰۷	۰/۳۲	احساس دل بستگی به مکان

جدول ۱، نتایج حاصل از شاخص های منظر شهری بر تقویت توسعه گردشگری نشان می دهد که با توجه به نتایج حاصل از آزمون همبستگی پیرسون برای طراحی مناسب نظر شهری در ورودی شهرها بر تقویت توسعه گردشگری؛ بین خاطره و تصویر ذهنی قوی و توسعه گردشگری ($r = 0.31$ و $P < 0.022$)، بین حس تعلق به مکان و توسعه گردشگری ($r = 0.42$ و $P < 0.004$)، بین عناصر شاخص بصری و کالبدی و توسعه گردشگری ($r = 0.21$ و $P < 0.023$)؛ بین وحدت و یکپارچگی فضایی و توسعه گردشگری ($r = 0.42$ و $P < 0.0005$)، بین احساس دل بستگی به مکان و توسعه گردشگری ($r = 0.32$ و $P < 0.007$)، ارتباط معنادار و مثبت برقرار می باشد. بنابراین فرض صفر رد و فرضیه فوق مورد تأیید قرار گرفت.

۷- بحث و بررسی و نتیجه گیری

هرگاه اجزا و عناصر کالبدی و فضایی در ورودی شهرها به گونه‌ی متناسب در کنار هم قرار گرفته باشد، شهر و منظر شهری دارای هماهنگی و وحدت و یکپارچگی است. این وحدت و یکپارچگی می‌تواند از لحاظ خطوط و سطوح و ردیف اجزا عناصر با عناصر دیگر باشد یا نسبت و تناسب میان اجزا عناصر در میان رنگ و بافت مصالح عناصر این هماهنگی و ارتباط باشد.

بین عناصر شاخص بصری و کالبدی و توسعه گردشگری رابطه معنادار مشاهده شد، ولی همان‌طور که ملاحظه می‌شود، میزان ماندگاری منظر ورودی در ذهن گردشگران به دلیل جذابیت بصری و کالبدی پایین آن، بسیار اندک بوده و سهم آن از تصویر ذهنی گردشگران از شهر نورآباد ممسنی ناچیز می‌باشد. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که منظر ورودی شهر نورآباد ممسنی قابلیت و جذابیت بصری لازم را برای ماندگاری و تثبیت در ذهن را دارا نمی‌باشد.

نتایج تحلیل رابطه بین احساس دل‌بستگی به مکان و توسعه گردشگری معنادار بود که این نتیجه حاکی از این می‌باشد که حس دل‌بستگی به مکان به معنای ادراک ذهنی مردم از محیط و احساسات کم و بیش آگاهانه آنها از محیط خود است که شخص را در ارتباطی درونی با محیط قرار می‌دهد، به طوری که فهم و احساس فرد با زمینه معنایی محیط پیوند خورده و یکپارچه می‌شود. لذا این حس برای گردشگران موجب تبدیل یک فضا به مکانی با خصوصیات حسی و رفتاری ویژه برای افراد می‌گردد.

همچنین نتایج تحلیل رابطه بین خاطره و تصویر ذهنی قوی و توسعه گردشگری معنادار بود که در راستای نتایج این فرضیه می‌توان گفت که خاطره و تصویر ذهنی از شهر، طرحواره‌ای ارزش‌گذاری شده در ذهن فرد از منظر شهری می‌باشد. در واقع اطلاعات پردازش شده در ذهن (تصویر ذهنی از محیط یا فضای مورد ادراک) را خاطره و سیما گویند. لذا خاطرات، روابط، تجربیات و توقعات که همه به صورت یک مجموعه ادراکی، رابطه بین تصویر ذهنی شهر گردشگران و منظر ورودی شهر را تصویر سازی می‌کند. بنابراین خاطره سازی و تصویر ذهنی بر توسعه و جذب گردشگری نقش تعیین کننده‌ای دارد.

همچنین نتایج تحلیل رابطه بین حس تعلق به مکان و توسعه گردشگری معنادار بود که در راستای نتایج این فرضیه می‌توان گفت با توجه به اینکه گردشگران غالباً در مکان‌هایی حضور پیدا می‌کنند که توسط دیگران طراحی شده و هیچ نشانی از خود در آنها نمی‌بینند، فراهم نمودن شرایطی که آنها اثر و نشانی از خود در فضا ایجاد نمایند و بر این اساس فضا را متعلق به خود بدانند، موجبات توسعه گردشگری را نیز فراهم می‌کند.

۸- پیشنهادات

- ۱- ساماندهی و ارتقای کیفیت نورپردازی برای ایجاد منظر شهری زیبا در ورودی شهر نورآباد ممسنی در شب و همچنین افزایش حس امنیت و آرامش ساکنین و گردشگران.

- ۲- تدوین ضوابط مشخص و حساب شده برای اندازه، جنس، رنگ، مصالح و در مناظر ورودی شهر نور آباد ممسنی جهت جلوگیری از آشفتگی بصری جداره های خیابان و کنترل و نظارت دقیق بر اجرای این ضوابط.
- ۳- ساماندهی و ارتقای مراکز تفریحی و پارک ها از طریق مناسب سازی مبلمان شهری.
- ۴- تیرهای چراغ برق لوکس در وسط بلوارها نصب شوند تا راهی روشن و زیبا جلوه گری نماید.
- ۵- به تابلوهای تبلیغاتی حاشیه جاده رسیدگی شود و زیبا سازی و فضای سبز (درخت کاری) حاشیه جاده ها با معماری منحصر بفرد اجرا شود.
- ۶- ساماندهی و ارتقای کیفیت عناصر موجود در ورودی شهر و ایجاد هماهنگی و تناسب در بافت و رنگ و ... آنها.
- ۷- مراکز عرضه و نمایش محصولات سنتی و محلی در مکان های مناسب در فضای ورودی شهر ایجاد شود.
- ۸- کاشت درخت و استفاده از گل در معابر ورودی شهر نور آباد ممسنی جهت ایجاد منظر مطلوب و کیفیت محیط.
- ۹- نمایش هویت و پیشینه شهر با ایجاد نماد و تندیس های برگرفته از فرهنگ و تاریخ شهر در ورودی شهر نور آباد ممسنی.
- ۱۰- ایجاد پارک و فضاهای جمعی تفریحی جهت تقویت احساس شادابی و سرزندگی گردشگران.

۹_ منابع و مآخذ:

- ۱- امیری فهلیانی، محمد رضا، (۱۳۹۰)، " امکان سنجی توسعه گردشگری شهرستان ممسنی با تاکید بر شهر نورآباد، " پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید چمران اهواز.
- ۲- بردی آنامراد نژاد، رحیم، زارع، الهه، (۱۳۹۸)، " ارزیابی میزان و عوامل موثر بر اعتماد شهروندان به مدیریت شهری (مطالعه موردی: منطقه یک شهر شیراز) "، مطالعات ساختار و عملکرد شهری، سال ششم، شماره ۱، ص ۲۵ - ۷.
- ۳- پاکزاد، جهانشاه، ۱۳۸۶، "سیر اندیشه ها در شهرسازی: از آرمان تا واقعیت"، چاپ اول، انتشارات شرکت عمران شهرهای جدید، تهران.
- ۴- پاکزاد، جهانشاه، ۱۳۸۶، "سیر اندیشه ها در شهرسازی: از کمیت تا کیفیت"، چاپ اول، انتشارات شرکت عمران شهرهای جدید، تهران.
- ۵- پاکزاد، جهانشاه، اسدی خوانساری، حسین، (۱۳۸۶)، "راهنمای طراحی فضاهای شهری، چاپ دوم، شرکت طرح و نشر پیام سیما، تهران، ص ۴۷۰.
- ۶- داودپور، زهره و وحید مغاره، ۱۳۸۸، " ضوابط ارزیابی نقش و کارکرد دروازه و فضای ورودی شهرها؛ مطالعه موردی دروازه قرآن شیراز"، فصلنامه آبادی، سال ۱۳۸۸، شماره ۶۱ - ۶۲، صص ۷۶ - ۸۳.
- ۷- رهنمایی، محمد تقی، (۱۳۸۲)، " مجموعه مباحث و روش های شهرسازی، جغرافیا"، تهران: رکز مطالعات و تحقیقات معماری و شهرسازی ایران.

- ۸- رهنمایی، محمد تقی (۱۳۸۶)، " درسنامه ی شهرنشینی و برنامه ریزی شهری در ایران"، (دوره ی کارشناسی ارشد)، تهران، دانشکده ی جغرافیا، دانشگاه تهران.
- ۹- شمس الدینی، علی، کیانی پریا، امیری فهلیانی، محمد رضا، (۱۳۹۵)، " تحلیلی بر قابلیت ها و محدودیت های توسعه فیزیکی شهر نور آباد ممسنی، با تاکید بر شاخص های شهر سالم در مدل SWOT"، نشریه پژوهش و برنامه ریزی شهری، سال هفتم، شماره بیست و ششم.
- ۱۰- ضرابی، اصغر، غلامی بيمرغ، یونس و موسوی، علی، (۱۳۸۸)، " بررسی کاربری اراضی شهرنورآباد ممسنی با استفاده از سیستم اطلاعات جغرافیایی"، فصلنامه پژوهش های شهری و منطقه ای، سال اول، شماره اول.
- ۱۱- موحد، علیف ۱۳۸۶، "گردشگری شهری"، چاپ اول، انتشارات دانشگاه شهید چمران.
- ۱۲- فرهودی، رحمت الله، تیموری، ایرج و جعفری مهر آبادی، مریم (۱۳۸۹)، " منظر شهری، هویت فرهنگی یا صنعت فرهنگی"، همایش ملی منظر شهری، تهران، پژوهشکده ی فرهنگ و هنر جهاد دانشگاهی.
- ۱۳- قوام پور، احمد، ۱۳۸۵، "نگاهی نو به نقش و جایگاه ورودی ها در منظر شهری"، ماهنامه پیام سبز، شماره ۵۴، صص ۱۲- ۲۲.
- ۱۴- قوام پور، انسیه، ۱۳۸۵، " منظر ورودی دریچه ادراک شهر"، نشریه منظر، سال ۱۳۸۸، شماره ۳، صص ۷۶- ۷۷.
- ۱۵- قدمی، مصطفی، غلامیان آقا محلی، طاهره، (۱۳۹۰)، " بررسی کیفیت مبادی ورودی شهرهای گردشگری با تاکید بر جامعه گردشگران: نمونه موردی: شهر بابلسر"، فصلنامه ی نگرش های نو در جغرافیای انسانی، سال ۳، شماره ی ۱۳۳ - ۱۲۱.
- ۱۶- کالن، گوردون (1382) گزیده منظر شهری، ترجمه ی منوچهر طبیبیان، تهران: دانشگاه تهران.
- ۱۷- پاکزاد، جهانشاه، (۱۳۸۵): راهنمای طراحی فضاهای شهری در ایران، چاپ دوم. تهران: شرکت طرح و نشر پیام سیما.
- ۱۸- ذکاوت، کامران، (۱۳۸۵): چارچوب استراتژیک مدیریت بصری شهر، نشریه آبادی، شماره ۵۳. خطیبی، محمدرضا و مریم روستا، (۱۳۸۷): تجربه طرح ساماندهی ورودی شهر، محور ورودی سندنجد از سمت همدان، نشریه آبادی، شماره ۹۱-۹۲ قوام پور، انسیه، (۱۳۸۸): منظر ورودی دریچه ادراک شهر، نشریه منظر، شماره ۳. گنجوی، اصیر، (۱۳۸۲): طراحی ورودی شهر کرمان پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرمان.
- ۲۰- طاهری مصطفی، (۱۳۸۰): بررسی ابعاد موثر در ترکیب منظر ورودی شهر از نقطه نظر برنامه ریزی شهری مورد مطالعه: محور ورودی اصلی شهر قزوین اتوبان قزوین-تهران) پایان نامه کارشناسی ارشد) - دانشگاه تربیت مدرس.